

DOI: 10.31866/2616-7603.4.1.2021.235147
УДК 338.48-6:615.838(477.82)

РЕСУРСНІ ЧИННИКИ РОЗВИТКУ ЛІКУВАЛЬНО-ОЗДОРОВЧОГО ТУРИЗМУ ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Михайло Пасічник^{1а}, Ольга Ільїна^{2а}

¹ Доктор філософії (науки про Землю), асистент;

e-mail: m.p.pasichnyk@gmail.com; ORCID: 0000-0002-1813-0618

² Кандидат географічних наук, доцент;

e-mail: olga777ilyina@gmail.com; ORCID: 0000-0002-8965-0629

^а Волинський національний університет імені Лесі Українки, Луцьк, Україна

Анотація

В Україні та світі ринок лікувально-оздоровчого туризму активно розвивається – розширюється його інфраструктура, з'являються нові технології та методи профілактики й лікування захворювань, популярним стає здоровий спосіб життя. У статті розглянуто основні ресурсні чинники розвитку лікувально-оздоровчого туризму у Волинській області, до яких зараховуємо кліматичні, а також наявність джерел мінеральних вод і родовищ лікувальних грязей. Проведено аналіз санаторно-курортної інфраструктури, яка є основою розвитку такого виду туризму. Установлено зв'язок між розвитком лікувально-оздоровчого туризму та наявними природно-ресурсними й інфраструктурними передумовами. Обґрунтовано напрями активізації розвитку лікувально-оздоровчого туризму в регіоні.

Ключові слова: лікувально-оздоровчий туризм; лікувальні грязі; мінеральні води; санаторно-курортні заклади; Волинська область

Вступ

Поняття «лікувально-оздоровчий туризм» не має однозначного трактування. У Законі України «Про туризм» (Верховна Рада України, 1995) вказано на існування лікувально-оздоровчого туризму як окремого виду, однак не визначено його дефініції. Для означення цього виду туризму вживається низка термінів: медичний туризм, курортний туризм, лікувально-курортний, клінічний туризм, оздоровчий туризм, wellness & SPA та інші, які за змістом і обсягом є тотожними (Ільїна, 2004). Найпростіше його визначення можна сформулювати так: *лікувально-оздоровчий туризм – це подорожі до курортних місцевостей з метою оздоровлення та лікування* (Рутинський & Петранівський, 2012). Зрозуміло, що лікувальний і оздоровчий туризм часто поєднують через споріднену мету подорожі та її реалізацію на основі використання однієї ресурсної бази.

Найважливішим ресурсним чинником для організації лікувально-оздоровчого туризму є наявність лікувальних та оздоровчих ресурсів різної етимології, а одиницею формування туристичної інфраструктури є курорт як територія зосередження всіх компонентів цього виду туризму (Михайліченко, 2020). Такий вид туризму базується на використанні природних ресурсів: мінеральних вод, лікувальних грязей і кліматичних умов, які в поєднанні здійснюють позитивний вплив на лікування різноманітних захворювань.

Постановка проблеми

Тематика дослідження є важливою, актуальною та своєчасною у зв'язку з тим, що останнім часом вітчизняний ринок лікувально-оздоровчого туризму зазнає серйозних змін. Передусім це пов'язано зі зміною особливостей попиту на лікувально-оздоровчі послуги. Популярним стає здоровий спосіб життя, зростає кількість людей, які мають на меті підтримувати належну фізичну форму (UNWTO, 2019). Традиційні санаторно-курортні заклади перестають бути місцем лікування та відпочинку й стають поліфункціональними оздоровчими центрами, розрахованими на широке коло споживачів. Тому потрібно удосконалювати курортні послуги та раціонально використовувати природні ресурси, щоби вийти на нові сегменти споживчого ринку.

Курортна галузь є одним з пріоритетних напрямів розвитку туризму України й регіону зокрема. Для розвитку лікувально-оздоровчого туризму Волинська область має всі природно-ресурсні передумови, які представлені естетичними поліськими ландшафтами, лікувальним мікрокліматом, наявністю значної кількості озер, придатних для купально-пляжного відпочинку, унікальними біотичними комплексами, фітонцидним повітрям, лікувальними грязями, мінеральними водами та головне – курортною інфраструктурою.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Лікувально-оздоровчі ресурси Волинської області як основний чинник курортно-рекреаційної діяльності розглянуто в роботах багатьох дослідників регіону (Ільїн та ін., 2010; Павлов & Черчик, 1998; Фоменко, 2007). Природно-ресурсний потенціал рекреації та лікувально-оздоровчого туризму регіону в основному вивчають з позиції освоєних ресурсів і таких, що придатні для освоєння. Обсяг освоєних рекреаційних ресурсів дає змогу здійснювати рекреаційно-туристичну активність переважно в літній період, оскільки більшість туристів асоціює своє дозвілля в регіоні переважно з купально-пляжним відпочинком. Водночас потенціал придатних для освоєння в основному гідромінеральних ресурсів поки що не є популярним і не використовується. Йдеться про розвідані родовища мінеральних вод, торф'яних і сапропелевих пелюдів.

Метою публікації є виявлення ресурсних передумов розвитку лікувально-оздоровчого туризму у Волинській області, а також наявної курортної інфраструктури.

Виклад основного матеріалу

Досліджуваний регіон має необхідні передумови для розвитку лікувально-оздоровчого туризму. Сюди належать сприятливі кліматичні умови, наявність природних мінеральних вод і лікувальних грязей, а також значні аквальні комплекси, естетичні ландшафти, лісові ресурси тощо. Однак у нинішніх умовах основні оздоровчі чинники регіону не використовуються повною мірою або й взагалі.

Кліматичні чинники. Клімат області помірно континентальний: зима м'яка з нестійкими морозами; літо тепле, нежарке; весна й осінь – затяжні зі значними опадами. Річні суми опадів становлять 600–650 мм. Найбільше їх випадає в червні, липні та серпні (до 80–90 мм за місяць). Орієнтовно 70 % усіх опадів припадає на теплий період року. Область отримує 92,7 ккал/см² сумарної сонячної радіації на рік. Пряма сонячна радіація знижується унаслідок високої хмарності та становить 40 % від сумарної (Луцишин, 1991).

Важливе значення в оцінці рекреаційної цінності клімату має режим ультрафіолетової радіації (УФР), який справляє бактерицидну, вітаміноутворювальну дію на організм людини. Так, біодозу УФР (1/4 лікувальної дози) у липні опівдні за ясного неба можна отримати за 18 хвилин (Фоменко, 2007). Режим сонячного сяйва в області сприяє довготривалим прогулянкам і походам.

Для рекреаційної діяльності важливою є оцінка міждодової зміни основних метеорологічних величин. Зміна температури повітря (понад 4 °C) та атмосферного тиску (понад 6 мм рт. ст.) значно впливає на стан людини. У середньому на території спостерігаємо 30–45 днів з різкими коливаннями температури й приблизно стільки ж днів – зі значним коливанням атмосферного тиску (Зузук & Нетробчук, 2014).

Сприятливі для рекреації комфортні, прохолодні субкомфортні й жаркі субкомфортні погоди (Фоменко, 2007). Найчастіше комфортну погоду спостерігаємо в літні місяці, 5–8 днів на декаду (Луцишин, 1991). Жарка погода буває дуже рідко. У липні-серпні умови на території області сприятливі для проведення широкого комплексу кліматолікування. У цей період приймання кліматичних процедур не обмежується, повітряні ванни можна приймати протягом усього літа.

Температура води в переважній більшості озер області стає придатною для відкриття купального сезону з другої декади червня, і триває він в середньому 80 днів (до другої декади вересня). Температура води максимальна в першій-другій декаді серпня і становить приблизно 20 °C. Погода на початку весни й пізньої осені не сприятлива для рекреаційної діяльності й не забезпечує можливості тривалого відпочинку на повітрі. Сприятливий період для організації всіх видів відпочинку в теплу пору року триває 150–155 днів. Оптимальні кліматичні умови для організації відпочинку і туризму в теплий період року – в північно-західних районах області. У холодний період року (листопад-березень) середня температура – 1–3 °C (Зузук & Нетробчук, 2014).

Температура найхолоднішого місяця січня становить 6 °C. Сонячна погода в зимовий період тримається 40–45 днів, решту днів – похмура погода чи з опадами. Утворення снігового покриву відмічається в другій-третьій декаді грудня на всій території області. Кількість днів зі стійким сніговим покривом на території

області різна: у північних районах цей період триває в середньому 80 днів, у центральних районах – 70 днів, а в південних – 50–60. Кількість днів з ожеледцями та заметілями становить 15–20. Середня висота снігового покриву коливається від 10 до 15 см. Сприятливий період для організації зимових видів туризму та відпочинку в холодний період триває в середньому 50 днів. Найкращими для розвитку рекреації в зимовий період є північні райони області (Зузук & Нетробчук, 2014). Параметри кліматичних умов Волинської області входять у межі оптимальних для розвитку всіх основних видів рекреаційної діяльності в зимові та літні місяці.

Рівнинний рельєф області з незначними перепадами висот вважають сприятливим для прокладання теренкурів – спеціальних маршрутів для лікувальної ходьби. Вони дають необхідне навантаження на серцево-судинну, дихальну систему й опорно-руховий апарат.

Мінеральні лікувально-столові води. Для Волинської області характерна наявність значних ресурсів мінеральних лікувально-столових вод. Геологічні особливості регіону зумовили наявність на різних геологічних горизонтах мінеральних вод 4-х типів (гідрокарбонатно-кальцієві, гідрокарбонатно-натрієві, хлоридно-кальцієві, хлоридно-натрієві з невеликими домішками йоду та броду), загальна мінералізація яких коливається від 1 до 127 г/дм³, що дає широкі можливості як для зовнішнього, так і внутрішнього їх застосування.

Мінеральні води області приурочені до Волино-Подільського артезіанського басейну. Найпоширеніші водоносні горизонти пов'язані з крейдовими та неогеновими відкладами. В області відомі 7 родовищ мінеральних вод. Окрім родовищ, є прояви низько- та середньомінералізованих хлоридно-сульфатних натрієвих вод (табл. 1).

Таблиця 1

Родовища і прояви мінеральних вод у Волинській області
(Залеський та ін., 2014)

Назва родовища та прояву	Тип води	Запаси, м3/добу	Напрями використання
Родовище «Луцьке»	хлоридно-сульфатна натрієва, низькомінералізована	151	лікувально-столова, питна
Родовище «Волинське», м. Луцьк	хлоридно-сульфатна натрієва, низькомінералізована	354	столова, питна
с.мт Ратно, св. 5559	гідрокарбонатно-кальцієва, низькомінералізована	455	лікувально-столова
с. Велика Осниця, св. 1425, Маневицький р-н	хлоридно-натрієва лікувальна, середня мінералізація	307	столова, питна
с. Козлиничі, св. 6361, Маневицький район	хлоридно-натрієва лікувальна, середня мінералізація	717	столова, питна
с. Костюхнівка, св. 6303, Маневицький р-н	хлоридно-натрієва лікувальна, середня мінералізація	860	столова, питна

Родовище «Журавицьке», Ківерцівський р-н	бромна хлоридно-натрієва лікувальна, середня мінералізація	240	лікувальна
с. Фалемичі, св. 336, Володимир-Волинський р-н	бромна хлоридно-натрієва лікувальна, середня мінералізація	190	столова, питна
с. Грем'яче, св. 5-гд, Ківерцівський р-н	бромна хлоридно-натрієва ропа	280	лікувальна, зовнішня
Родовище «Шацьке», св. 6-ш	бромна хлоридно-натрієва ропа	16,7	лікувальна, зовнішня
Родовище «Ковельське», св. 6-гд	бромна хлоридно-натрієва ропа	90	лікувальна, зовнішня
с. Нові Червища, св. 1022, Камінь-Каширський р-н	бромна хлоридно-натрієва ропа	315	лікувальна, зовнішня
Джерело, с. Оконськ, Маневецький р-н	ультрапрісна	700	питна
Родовище «Йоданка», св. 1, Іваничівський р-н	гідрокарбонатно-хлоридно-кальцієво-натрієва	35	столова, питна

У північній частині регіону, в районі селища Ратне, села Осниця (Маневецький район), села Тур (Ратнівський район) та санаторію «Лісова пісня» (с. Гаївка Шацького району) розвідано гідрокарбонатно-кальцієві, гідрокарбонатно-натрієві та хлоридно-кальцієві води. З глибиною залягання зростає і мінералізація вод. На глибинах 60–900 м води прісні й мінералізація їх коливається в межах 0,4–0,7 г/дм³. Але вже на глибині понад 1 км мінералізація зростає до 120 мг/дм³. Води такого типу застосовують під час лікування захворювань серцево-судинної системи, системи кровообігу, гіпертонії, периферійної нервової системи та інших хвороб (Пасічник, 2014).

Поблизу с. Журавичі Ківерцівського району розвідано хлоридно-натрієві води з підвищеною мінералізацією 12–13 г/дм³. Вода Журавичівського родовища відповідає якостям джерел Моршинське №1 і Єсентуки №17. Ці води мають домішки бром, йод, радону та застосовуються для лікування серцево-судинної системи, атеросклерозу, дихальної та травної систем, гінекологічних і шкірних захворювань. Експлуатаційні запаси становлять 240 м³/добу (див. табл. 1). З 1987 по 1995 рік тут функціонував бальнеологічний санаторій.

У районі м. Ковеля є джерело хлоридно-натрієвої та йодобромної води, що за якістю аналогічне джерелу Друскінінкай, з рівнем мінералізації 124–127 мг/дм³. Горизонт залягання розташовується на глибині понад 1300 м. Пробурено дві свердловини, експлуатаційні запаси яких становлять 90 м³/добу. Воду використовують на базі дитячого санаторію «Турія». Поблизу Луцька є родовища йодобромної та хлоридно-натрієвої води підвищеної мінералізації. Воду з них використовують як питну столову та мінеральну. Балансові запаси становлять 354 м³/добу. Санаторій «Пролісок» (с. Грем'яче) має власне родовище хлоридно-натрієво-бромної води, яку застосовують для внутрішнього та зо-

внiшнього вживання. Така вода сприяє лiкуванню ендокринної та кишково-шлункової систем.

Лiкувальнi грязі. Важливою складовою частиною природно-ресурсного рекреаційного потенціалу Волинської області є лiкувальнi грязі, якi представлені родовищами торфу та сапропелю.

Торф'яні грязі утворюються в заболочених місцевостях унаслідок тривалого гниття рослин в умовах надмірної вологи та слабкого доступу кисню. Вони являють собою щільну масу темно-бурого кольору з високим вмістом органічних речовин (понад 50 %), а ступінь їх бактеріальної переробки (ступінь розкладу) становить більш ніж 40 % (за нижчого відсотка торф менш пластичний) (Лобода та ін., 2006).

У регіоні наявні 423 родовища торфу, геологічні запаси яких становлять 447 625 тис. т загальною площею 1369,91 км²; з них до переліку лiкувальних зараховують 33 родовища (табл. 2). В основному це гіпсові купоросні торфи з мінералізацією 2–3 г/дм³ (Льїна & Кукурудза, 2009). Найбільш придатними до використання в грязелікуванні є верхові торфи, оскільки вони мають більш високі пластичні властивості та теплоємність, низьку зольність, великий вміст органічних речовин.

Таблиця 2

Основні родовища торфових лiкувальних грязей у Волинській області
(Каліновський & Льїн, 2009)

Родовища лiкувальних грязей	Тип і якісна характеристика	Запаси, тис. м3
Шацьке	торфове	4768,0
Тетеринське	торфове	198,0
Берестечківське	торфове	41,2
Лишнівське	торфове	165,0
Журавицьке	торфове	217,0
Головнянське	торфове, низинного типу	60,0
Ставівське	торфове	39,0
Машівське	торфове	28,0
Троянівське	торфове	40,0
Гайківське	торфове	36,0

Фахівці Одеського інституту курортології встановили, що торфові грязі урочища «Городище» Шацького району є біологічно активними й придатні до грязелікування. Їх успішно використовують на базі санаторію «Лісова пісня». Грязі застосовують у вигляді місцевих аплікацій і в поєднанні з електрофорезом. Температура розчину аплікації з торф'яної грязі зазвичай не перевищує 40–42 °С, тривалість процедури 15–20 хвилин (Пасічник, 2014).

Сапропелеві лiкувальнi грязі мають цінні лiкувальнi властивості, що не поступаються торф'яним полоїдам. Для використання в грязелікуванні найкраще

підходять сапропелі органічного й органо-силікатного походження (Ільїна та ін., 2016).

Усі класи органічного сапропелю, крім окремих видів торф'янистого, мають високі теплові та в'язкопластичні властивості, гомогенну структуру, характеризуються широким спектром макро- і мікроелементів, вільних амінокислот, вітамінів, ферментів і рекомендуються для застосування в медицині як лікувальні грязі й витяжки. Сапропель з великим умістом біохімічно стійких гумінових кислот (до 21,0–34,0 %) перспективний для корекції обмінних процесів у суглобах. До того ж гумінові кислоти мають антисептичні властивості й створюють передумови для самоочищення сапропелю від умовно-патогенних грамнегативних бактерій (наприклад, бактерій групи кишкової палички) (Лобода та ін., 2006).

За даними ДНВП «Геоінформ України», у Волинській області ресурси сапропелю органічного класу становлять 10213,4 тис. т (табл. 3).

Таблиця 3

Сапропель Волинської області органічних класів, тис. т
(узагальнено за фондовими матеріалами ДНВП «Геоінформ України»)

Адміністративний район	Вид сапропелю					Разом
	змішано-вдоростевий	торф'янистий	зоогеново-вдоростевий	органопіщанистий	органоглинистий	
Іваничівський район	427,0	–	–	–	–	427,0
Камінь-Каширський район	1820,0	208,0	88,8	430,6	620,9	3168,3
Ківерцівський район	–	–	–	119,0	–	119,0
Ковельський район	154,6	345,0	–	–	358,5	858,1
Луцький район	–	–	–	37,0	–	37,0
Любомльський район	46,0	–	–	–	–	46,0
Любешівський район	42,0	28,0	1948,5	1192,6	72,0	3283,1
Маневицький район	456,6	–	333,0	311,0	143,0	1243,6
Ратнівський район	700,9	–	–	4068,9	–	4769,8
Рожищенський район	–	22,0	–	–	22,0	44,0
Старовижівський район	573,2	–	512,8	1714,3	440,6	3240,9
Турійський район	335,0	26,0	–	226,0	–	587,0
Шацький район	286,8	127,2	1732,0	–	521,1	2667,1

Найбільше його в озерних родовищах Камінь-Каширського (2116,8 тис. т), Шацького (2146,0 тис. т) та Любешівського (2018,5 тис. т) районів. Сапропелю органно-силікатного класу розвідано 10277,5 тис. т., найбільше в родовищах Ратнівського (4068,9 тис. т), Старовижівського (2154,9 тис. т) та Любешівського (1264,6 тис. т) районів.

Сапропелеві пелоїди рекомендують застосовувати під час лікування захворювань кістково-м'язової системи, наслідків травм опорно-рухового апарату, неврологічних та гінекологічних захворювань, проблем шкіри, хвороб верхніх дихальних шляхів та ЛОР-органів. Грязелікування протипоказане при хронічній нирковій недостатності, ревматичному артриті, недостатньому кровообігу будь-якого ступеня, комбінованих вадах серця, захворюваннях, що супроводжуються патологічною ламкістю кісток та ін. (Лобода та ін., 2006).

За результатами досліджень Інституту проблем використання природних ресурсів та екології НАН Білорусі, використання сапропелю в медичній практиці дає значний лікувальний ефект (табл. 4). У 78,5 % випадків клінічного застосування сапропелєвих грязей пацієнти одужали, у 18,7 % – відчували покращення, лише 2,8 % пацієнтів, які використовували сапропелєву грязь під час лікування захворювань, не відчували належного лікувального ефекту (Штин, 2005). Найкращі показники виявлені під час лікування захворювань жіночої статеві сфери.

Таблиця 4

Результати лікування сапропелєвими грязями (Штин, 2005)

Захворювання	Кількість випадків	Значне покращення і одужання	Покращення	Без змін
Суглобів	170	132	31	7
Периферійної нервової системи	48	37	10	1
Жіночої статевої сфери	53	39	14	–
Шкіри	43	38	4	1
Усього	314	246 (78,5 %)	59 (18,7)	9 (2,8 %)

У перспективі гідромінеральні лікувальні ресурси можуть відігравати вирішальну роль під час організації лікувально-профілактичної діяльності на курортах Волинської області.

Санаторно-курортні заклади Волині. У Волинській області станом на 01.01.2021 р. функціонує чотири санаторно-курортні заклади: Волинський обласний санаторій «Лісова пісня», санаторій матері та дитини «Пролісок», санаторій для дітей із батьками «Дачний», санаторій «Шахтар» державного підприємства «Волиньвугілля». Окрім них, є ще пансіонат із лікуванням – «Шацькі озера». Їхня кількість є непрямим показником стану лікувально-оздоровчого туризму в регіоні. Динаміка до зменшення ілюструє його стан. У 2016 р. реорганізовано санаторій матері та дитини «Турія» (м. Ковель). Майновий комплекс санаторію пере-

дано на баланс обласного ліцею з посиленою військово-фізичною підготовкою. Окрім цього, реалізуються проекти з реорганізації Волинського обласного санаторію «Згорани» (с. Згорани) та КП «Обласний протитуберкульозний санаторій для дорослих» (сміт Колки). Перший планують реорганізувати через включення до Волинського обласного санаторію «Лісова пісня», другий – приєднанням до обласного фтизіопульмонологічного центру.

Практично всі санаторії є кліматотерапевтичними, меншою мірою вони є бальнеологічними та грязьовими. Санаторій «Лісова пісня» (с. Гаївка, Шацький район) працює з 1971 р. та спеціалізується на лікуванні терапевтичних і неврологічних захворювань. Розрахований на 400 ліжок-місць. Працюють фітобальнеологічне, грязьове, озокеритове відділення, використовується електросвітлолікування, скандувальна лазотерапія, спелеотерапія, інгаляторій, масаж, стоматологічний кабінет, сауна. Досить потужною є діагностична база санаторію. Широко впроваджується гомеопатія, комплексна фітотерапія (ванни, зрошення, інгаляції, аплікації, фітогальваніка) (Пасічник, 2014).

Санаторій матері й дитини «Пролісок» (с. Грем'яче, Ківерцівський район) розташований на лівому березі р. Горинь й оточений сосновим лісом. Лікувально-оздоровчий профіль – хвороби ендокринної системи, органів травлення, органів дихання, опорно-рухового апарату, нервової системи). Санаторій може одночасно прийняти до 135 осіб. У 2015 р. у межах реалізації проекту, який втілюється за Програмою прикордонного співробітництва «Польща-Білорусь-Україна», на базі санаторію було відкрито сучасну водолікарню.

Обласний санаторій для дітей з батьками «Дачний» (с. Жабка, Ківерцівський район) спеціалізується на лікуванні дитячих неврологічних захворювань, наслідків перенесених менінгітів, енцефалітів, мієлітів, невритів, вроджених інфекційних уражень нервової системи, травматичних ушкоджень головного і спинного мозку та дитячого церебрального паралічу. Для оздоровлення в санаторії застосовують дієтотерапію, аероіонотерапію, кисневі коктейлі на відварах з трав, теренкур, парафінолікування, логопедичну корекцію, Монтессорі-терапію. Санаторій розрахований на 100 ліжок-місць (Пасічник, 2014).

Санаторій «Шахтар» державного підприємства «Волиньвугілля» (с. Павлівка, Іваничівський район) призначений для оздоровлення осіб із захворюванням опорно-рухового апарату й органів дихання не туберкульозного характеру. Розрахований на 180 місць. Термін санаторного перебування від 1 до 5 місяців. Для оздоровлення застосовують аерозольотерапію, фітотерапію, спелеотерапію та інші процедури. Суттєво сприяють оздоровленню хвойний ліс і прилеглі водойми.

Пансіонат «Шацькі озера» (с. Підманове, Шацький район) розташований на західному березі оз. Світязь серед соснового бору. Лікувальна база пансіонату використовує фітотерапію, інгаляції, бальнеологію, мінеральні води, масаж, сауну, лікувальну фізкультуру тощо. Житлові корпуси з номерами на 2–3 особи з усіма вигодами. Пансіонат розрахований на 486 місць.

Проблеми та перспективи розвитку лікувально-оздоровчого туризму на Волині. Негативним явищем для Волинської області та й загалом для України є так звана «курортна дисфункція», термін, що застосовується в означенні повного

або часткового невикористання курортів та їхніх ресурсів (будівель і споруд, лісів, пляжів, водойм тощо) (Яковлева, 2018). У широкому розумінні – це території зі значним рекреаційно-туристичним потенціалом, популярні об'єкти «дикого» туризму, з непопулярними та недооціненими лікувально-оздоровчими ресурсами природного походження.

Яскравим прикладом таких об'єктів у Волинській області є санаторно-курортний комплекс у с. Журавичі. Основним лікувальним чинником на курорті були торф'яні лікувальні грязі, балансові запаси яких згідно з фондовими матеріалами Державного науково-виробничого підприємства «Геоінформ України» становлять 216974,5 м³, проте вони не видобуваються. Такі території потребують спеціальних програм відновлення та розвитку курортного потенціалу за допомогою державної підтримки, залучення інвестицій, проведення інформаційної політики, здійснення бальнеологічних досліджень і надання статусу курорту місцевого чи державного значення тощо. Перспективою відновлення діяльності може бути реабілітація військовослужбовців і людей, які постраждали внаслідок операції Об'єднаних сил в окремих районах Донецької та Луганської областей.

У 2016–2020 рр. в області проведено низку робіт з вивчення та оцінювання рекреаційного потенціалу регіону для виявлення можливостей розвитку різних видів туризму та вироблення підходів до розвитку туристичної інфраструктури, що враховують специфіку природних лікувально-оздоровчих ресурсів, у т. ч. бальнеологічних (лікувальних грязей і мінеральних вод) (Ільїн & Пасічник, 2019). Зокрема, фахівці Українського науково-дослідного інституту медичної реабілітації та курортології МОЗ України (м. Одеса) провели перший етап медико-біологічних досліджень сапропелевих пелюїдів і мінеральної води Шацької курортної зони, про що склали відповідний звіт (ДУ "УкрНДІМРтаК", 2017). Є плани оголошення рекреаційної зони Шацьких озер курортом державного значення.

Висновки

Лікувально-оздоровчий туризм є одним з найперспективніших напрямів розвитку туризму у Волинській області. Основними чинниками, які сприяють розвитку цього напрямку, є: наявність відповідних кліматичних, бальнеологічних і грязьових ресурсів, а також матеріально-технічної бази та відповідної курортної інфраструктури. Найбільш перспективною щодо формування лікувально-оздоровчого комплексу Волинської області є Шацька курортна зона.

Основними напрямками діяльності санаторних закладів регіону є лікування захворювань органів дихання, шлунково-кишкового тракту, опорно-рухового апарату та серцево-судинної системи. Обмежувальним чинником розвитку регіонального ринку лікувально-оздоровчих послуг є застаріла матеріально-технічна база та високі ціни на оздоровчі послуги й лікувальні путівки. Для забезпечення конкурентоспроможності лікувально-оздоровчого туризму у Волинській області слід враховувати тенденції розвитку цієї сфери, які встановлює світовий ринок.

Список бібліографічних посилань

- Верховна Рада України. (1995, 15 вересня). *Про туризм* (Закон № 324/95-ВР). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/324/95-%D0%B2%D1%80#Text>
- ДУ "УкрНДІМРтак". (2017). *Виявлення природних лікувальних ресурсів на території рекреаційної зони Шацьких озер та їх прогнозна оцінка*: Звіт про науково-дослідну роботу.
- Залеський, І. І., Зузук, Ф. В., Мельничук, В. Г., Матеюк, В. В., & Бровко, Г. І. (2014). *Шацьке поозер'я* (Т. 1: Геологічна будова та гідрогеологічні умови) [Монографія]. Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки.
- Зузук, Ф. В., & Нетробчук, І. М. (2014). Рельєф і клімат як природні ресурси Волинської області. *Вісник Львівського університету. Серія географічна*, 45, 29–38.
- Ільїн, Л. В., & Пасічник, М. П. (2019). Сапропелеві лікувальні грязі Шацького Поозер'я: речовинний склад, властивості, ресурси. В І. М. Волошин (Ред.), *Перспективи розвитку туризму в Україні та світі: управління, технології, моделі* [Монографія] (с. 240–252) (5-е вид.). ІВВ Луцького НТУ.
- Ільїн, Л. В., Каліновський, Д. І., & Ільїна, О. В. (2010). Рекреаційні оцінювання природного потенціалу водойм Українського Полісся. *Географія та туризм*, 9, 65–70.
- Ільїна, О. В. (2004). *Туризм. Рекреаційна географія: поняття і терміни*. Терен.
- Ільїна, О. В., & Кукурудза, С. І. (2009) *Болотні геоконплекси Волині* [Монографія]. Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка.
- Ільїна, О. В., Пасічник, М. П., & Пасічник, Н. В. (2016). Озерний сапропель Волинської області: ресурси та перспективи використання у рекреаційно-курортній діяльності. *Географія та туризм*, 35, 115–124.
- Каліновський, Д. І., & Ільїн, Л. В. (2009). Донні відклади природних водойм Волинської області та перспективи їх використання у рекреації. *Культура народів Причорномор'я*, 176, 120–122.
- Лобода, М. В., Бабов, К. Д., Золотарєва, Т. А., & Никепелова, Е. М. (2006). *Лечебные грязи (пелоиды) Украины* (Ч. 1). Куприянова Е. А.
- Луцишин, П. В. (Ред.). (1991). *Географія Волинської області* [Монографія]. ЛДПІ.
- Михайліченко, Г. І. (2020). Розвиток туристичного продукту лікувально-оздоровчого та медичного туризму України. *Ефективна економіка*, 2. <https://doi.org/10.32702/2307-2105-2020.2.2>
- Павлов, В. І., & Черчик, Л. М. (1998). *Рекреаційний комплекс Волині: теорія, практика, перспективи* [Монографія]. Надстир'я.
- Пасічник, М. П. (2014). Природні лікувально-оздоровчі ресурси в системі санаторно-курортної діяльності Волинської області. В *Молоді науковці – географічній науці*, Матеріали X Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів, аспірантів та молодих вчених (Вип. 10, с. 216–218). Прінт Сервіс.
- Рутинський, М., & Петранівський, В. (2012). Лікувально-оздоровчий туризм: актуальні цілі та сучасні підходи до організації. *Вісник Львівського університету. Серія "Міжнародні відносини"*, 29(1), 179–189.
- Фоменко, Н. В. (2007). *Рекреаційні ресурси та курортологія*. Центр навчальної літератури.
- Штин, С. М. (2005). *Озерные сапропели и их комплексное освоение* [Монографія]. Издательство Московского государственного горного университета.

Яковлева С. И. (2018). Курортная дисфункция: сущность, причины и решения. *Современные проблемы сервиса и туризма*, 2(12), 33–44.

UNWTO. (2019). *International Tourism Highlights*. <https://www.e-unwto.org/doi/pdf/10.18111/9789284421152>

References

- DU "UkrNDIMRtak". (2017). *Vyjavlennia pryrodnykh likuvalnykh resursiv na terytorii rekreatsiinoi zony Shatskykh ozer ta yikh prohnozna otsinka [Identification of natural medical resources on the territory of the recreational zone of Shatsk Lakes and their forecast assessment]: Research report [in Ukrainian]*.
- Fomenko, N. V. (2007). *Rekreatsiini resursy ta kurortolohiia [Recreational Resources and Balneology]*. Tsentri navchalnoi literatury [in Ukrainian].
- Ilin, L. V., & Pasichnyk, M. P. (2019). Sapropeliv likuvalni hriazi Shatskoho Poozer'ia: rehovynnyi sklad, vlastyvoli, resursy [Sapropel mud of Shatsk Lake: material composition, properties, resources]. In I. M. Voloshyn (Ed.), *Perspektyvy rozvytku turyzmu v Ukraini ta sviti: upravlinnia, tekhnologii, modeli [Prospects for Tourism Development in Ukraine and the World: Management, Technology, Models]* [Monograph] (pp. 240–252) (5th ed.). IVV Lutskoho NTU [in Ukrainian].
- Ilin, L. V., Kalinovskyi, D. I., & Iliina, O. V. (2010). Rekreatsiini otsiniuvannia pryrodnoho potentsialu vodoim Ukrainkoho Polissia [Recreational assessments of the natural potential of reservoirs of Ukrainian Polissya]. *Geography and Tourism*, 9, 65–70 [in Ukrainian].
- Iliina, O. V. (2004). *Turyzm. Rekreatsiina heohrafiia: poniattia i terminy [Tourism. Recreational Geography: Concepts and Terms]*. Teren [in Ukrainian].
- Iliina, O. V., & Kukurudza, S. I. (2009). *Bolotni heokompleksy Volyni [Swamp Geocomplexes of Volyn]* [Monograph]. Vydavnychiy tsentr LNU imeni Ivana Franka [in Ukrainian].
- Iliina, O. V., Pasichnyk, M. P., & Pasichnyk, N. V. (2016). Ozernyi sapropel Volynskoi oblasti: resursy ta perspektyvy vykorystannia u rekreatsiino-kurortnii diialnosti [Lake sapropel of Volyn region: resources and prospects for use in recreational and resort activities]. *Geography and Tourism*, 35, 115–124 [in Ukrainian].
- Kalinovskyi, D. I., & Ilin, L. V. (2009). Donni vidklady pryrodnykh vodoim Volynskoi oblasti ta perspektyvy yikh vykorystannia u rekreatsii [Bottom deposits of natural reservoirs of Volyn region and prospects of their use in recreation]. *Culture of Black Sea People*, 176, 120–122 [in Ukrainian].
- Loboda, M. V., Babov, K. D., Zolotareva, T. A., & Nikepelova, E. M. (2006). *Lechebnye gryazi (peloidy) Ukrainy [Healing Mud (Peloids) of Ukraine]* (Pt. 1). Kupriyanova E. A. [in Russian].
- Lutsyshyn, P. V. (Ed.). (1991). *Heohrafiia Volynskoi oblasti [Geography of Volyn region]* [Monograph]. LDPI [in Ukrainian].
- Mykhailichenko, H. I. (2020). Rozvytok turystychnoho produktu likuvalno-ozdorovchoho ta medychnoho turyzmu Ukrayiny [Development of the Tourist Product of Healthcare and Medical Tourism of Ukraine]. *Efektivna ekonomika*, 2. <https://doi.org/10.32702/2307-2105-2020.2.2> [in Ukrainian].
- Pasichnyk, M. P. (2014). Pryrodni likuvalno-ozdorovchi resursy v systemi sanatorno-kurortnoi diialnosti Volynskoi oblasti [Natural medical and health resources in the system of sanatorium-resort activity of Volyn region]. In *Molodi naukovtsi – heohrafichnii nausti*

- [*Young scientists – geographical science*], Proceedings of the X All-Ukrainian scientific-practical conference of students, graduate students and young scientists (Vol. 10, pp. 216–218). Print Servis [in Ukrainian].
- Pavlov, V. I., & Cherchuk, L. M. (1998). *Rekreatsiyni kompleks Volyni: teoriia, praktyka, perspektyvy* [*Recreational Complex of Volyn: Theory, Practice, Prospects*] [Monograph]. Nadstyr'ia [in Ukrainian].
- Rutynskiy, M., & Petranivskiy, V. (2012). Likuvalno-ozdorovchyi turizm: aktualni tsili ta suchasni pidkhody do orhanizatsii [Medical and health tourism: current goals and modern approaches to the organization]. *Visnyk of the Lviv University. Series International Relations*, 29(1), 179–189 [in Ukrainian].
- Shtin, S. M. (2005). *Ozernye sapropeli i ikh kompleksnoe osvoenie* [*Lake sapropels and their integrated development*] [Monograph]. Izdatel'stvo Moskovskogo gosudarstvennogo gornogo universiteta [in Russian].
- UNWTO. (2019). *International Tourism Highlights*. <https://www.e-unwto.org/doi/pdf/10.18111/9789284421152> [in English].
- Verkhovna Rada of Ukraine. (1995, September 15). *Pro turizm* [About tourism]: (Law № 324/95-VR). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/324/95-%D0%B2%D1%80#Text> [in Ukrainian].
- Yakovleva, S. I. (2018). Kurortnaya disfunktsiya: sushchnost', prichiny i resheniya [Spa dysfunction: essence, causes and solutions]. *Sovremennye problemy servisa i turizma*, 2(12), 33–44 [in Russian].
- Zaleskiy, I. I., Zuzuk, F. V., Melnychuk, V. H., Mateiuk, V. V., & Brovko, H. I. (2014). *Shatske poozer'ia* [*Shatsk Lake*] (Vol. 1: Heolohichna budova ta hidroheolohichni umovy [Geological structure and hydrogeological conditions]) [Monograph]. Skhidnoievropeiskiy natsionalnyi universytet imeni Lesi Ukrainky [in Ukrainian].
- Zuzuk, F. V., & Netrobchuk, I. M. (2014). Relief i klimat yak pryrodni resursy Volynskoi oblasti [Relief and climate as natural resources of Volyn region]. *Visnyk of the Lviv University. Series Geography*, 45, 29–38 [in Ukrainian].

RESOURCE FACTORS OF HEALTH TOURISM DEVELOPMENT IN VOLYN REGION

Mykhailo Pasichnyk^{1a}, Olha Ilinyina^{2a}

¹ PhD in Earth Sciences, Assistant;

e-mail: m.p.pasichnyk@gmail.com; ORCID: 0000-0002-1813-0618

² PhD in Geography, Associate Professor;

e-mail: olga777ilyina@gmail.com; ORCID: 0000-0002-8965-0629

^a Lesia Ukrainka Volyn National University, Lutsk, Ukraine

Abstract

The market of health tourism is actively developing in Ukraine and the world. Its infrastructure is expanding, new technologies and methods of disease prevention and treatment are emerging, and a healthy lifestyle is becoming popular. The article considers the main resource factors for the development of health tourism in the Volyn region, which include climatic, as well as the presence of mineral water sources and deposits of therapeutic mud. The analysis of the sanatorium-resort infrastructure, which is the basis of the development of this type of tourism, has been carried out. The connection between the development of health tourism and the existing natural and infrastructural prerequisites have been established. The directions of the development intensification of medical and health tourism in the region have been substantiated.

Keywords: medical and health tourism; therapeutic mud; mineral waters; spa facilities; Volyn region

